

Dissertatio historico-theologica de servitute, libertati Christianae non contraria

<https://hdl.handle.net/1874/363538>

J. E. J. CAPITAIN,
THEOL. DISSERTATIE
LATIEN EN HOLLANDSCH
EN
TWEË PREDIKATIEN.
1742.
MET PORTRET.

oct.
50

256

F. oct.
2050

Doedes.

Van J. E. J. Capitein
is ook in druk verschenen:

"Intrepredikatie op
D' Elmina" 4° 1744.
Leiden

~~Wolfsboek~~ Hel ons vader, geloof
~~Wolfsboek~~ en X geboden.
In 2^e Guincheus en Duiters.
Leid. 1745.

Vgl. Cat. Bibl. Bisc. de Milhem,
Leid. 1767, k. 112.

Vgl. over Capiteins Latine
Corperatione esse. esse
meditatione in de Navibus,
1877. 4. bl. 153-156.

Ook vindt men van
J. E. J. Capitein,
achter eenen Bevrees
van D^s Blaudus van
Staveren (te Gravenhage),
ter Wagedaachtenis van
D^s Joh. Phil. Manger,
Pred. by de Hoofd. Sch. te
Gravenhage, over 1 Kor.
15: 54^b, 55-57, 's Graau
by Fred. Boucquet,
1741. 4° - een Lykdicht,
getiteld: Lectus in funere
Viri Grad. - D. Joan.
Philippi Manger - aldus
bejegend:

*Invida mors totum vibrat sua tela
per orbem,
Et gestit quamvis succumbat
tibi.*

= en eindigend aldus:

*Hoc docuere, pater, tua verba
novissima, pronas
auribus excepit quae pia
verba suis.*

Jacobus Elisa
Joannes Capitein.

UITLEGGING
VAN DE
TYTELPLAAT.
KLINK-DICHT.

Het kunsttafrel verbeeld 't verzenget Guineës gewest,
Daar ryft de Heilzon op ten dienste der Barbaaren:
Het fchip bezeilt de kufft, van Texel uitgevaaren,
Geleid door d' Engel Gods, daar yder 't oog op veft.

O wakk're Hemeltolk! vertoon g' ons tot ons beft
Het Euangeliwoord? die Goddelyke blaären,
Bied g' ons dat heilgoed aan? ons, teed're Christenschaaren,
Dus roept het volk, als in verwondering ten lef'.

Men ziet hen by 't kasteel hun pligt met luft verrigten,
De laading in de boot, daar uit in 't vaartuig ligten,
Dat om de linkerhoek legt met beflaage zeil.

Zo wil God Chams geflagt ook zyn genaau betoonen;
Daar wy, als Japhets krooft, de tent van Sem bewoonen:
Zo wort het fterk D'Elmien' een fchoon kasteel van Heil.

BRANDYN RYSER.

Med. Stud.

JACOBUS ELISA JOANNES CAPITEIN,
AFRICAANSCH E MOOR,

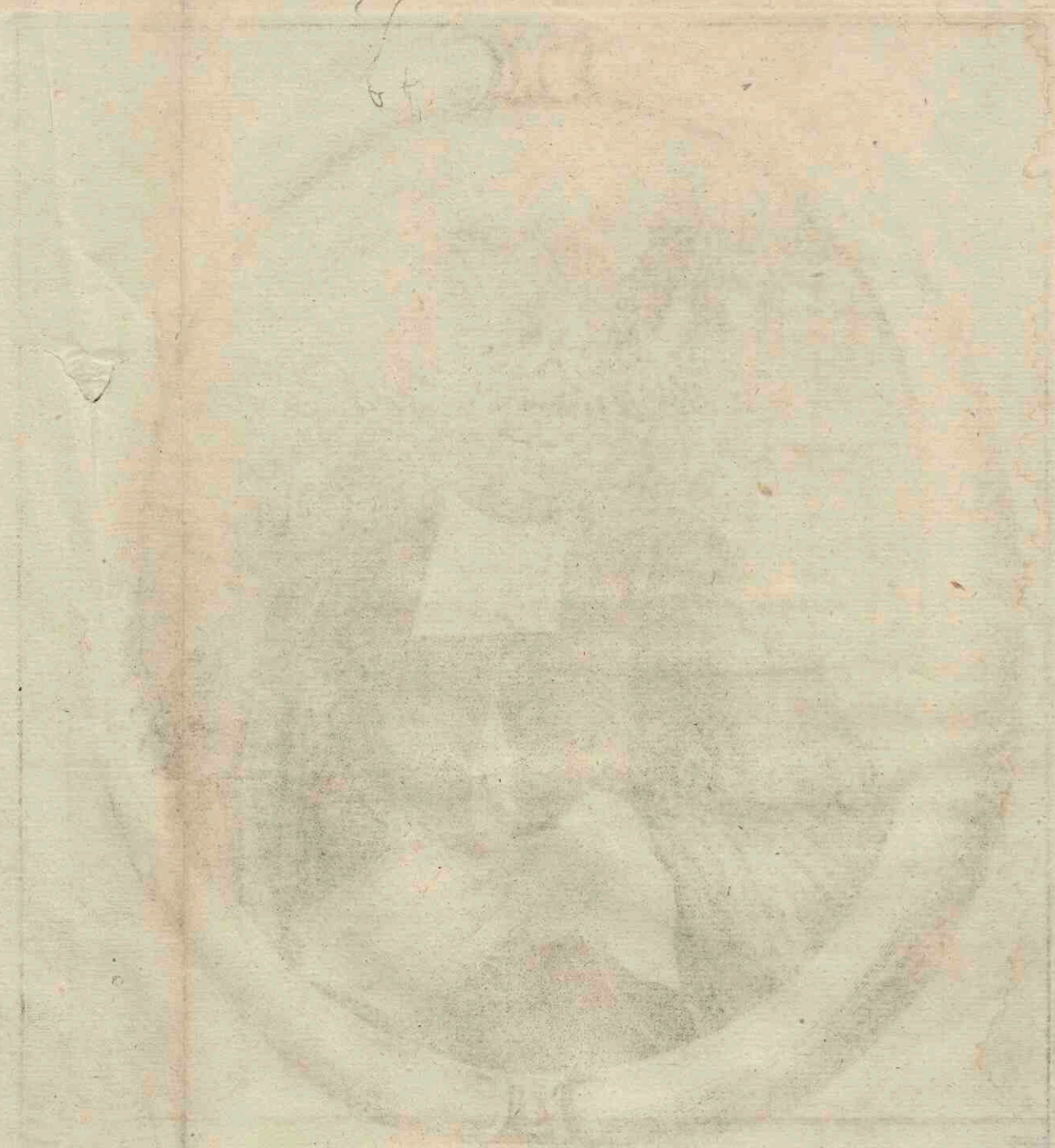
Beroepen Predikant aan het Kasteel st. George op D'Elmina.

Aanschouwer zie dee z' MOOR! zijn vel is zwart: maar wit
zijn ziel, daar JESUS zelf als Priester voor hem bidt.
Hij gaat Geloof, en Hoop, en Liefde aan Mooren leeren,
Op dat zij, witgemaakt, met hem het LAM steeds eeren.

BRANDY N. RISER

te LEYDEN by PHILIPPUS BONK.

En Bloedwerk fecit.

JACOBUS ELLIOTTUS CAPITANUS

...
...
...
...
...

F 802030

DISSERTATIO POLITICO-THEOLOGICA
DE
SERVITUTE, LIBERTATI CHRIS-
TIANÆ NON CONTRARIA.

Q. U. A. M
ANNUENTE DEO T. O. M.
SUB PRÆSIDIO

Viri Summe Reverendi & Celeberrimi
JOANNIS VAN DEN HONERT, T. H. FIL.
S. S. Th. Doct. hujusque Facultatis, ut & Histor. Eccle-
siastica, in Academ. Lugd. Batav. Profess. Ordin.

nec non Ecclesiæ Leidensis Pastoris,
Publicæ placidæque disquisitioni subjicit
JACOBUS ELISA JOANNES CAPITAIN, Afer,
DEFENSURUS AUCTOR,

Ad diem 10. Martii, horis 9. & 10. ante meridiem, & horis 2. & 3. post meridiem.

B.F. Anink Inv. et Sculpit.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud SAMUELEM LUCHTMANS & FILIUM,
Academie Typographos. MDCCXLII.

DISSERTATIO POLITICO-THEOLOGICA

DE
SERVITUTE LIBERTATI CHRIS-
TIANE NON CONTRARIA

ANNUENTE REG. L. O. M.

Sub Praesidio

Patris Summi Rectoris & Celebrantis

JOHANNIS VINCENZI ROBERTI, T. H. P. M.

et S. T. Theologiae Professoris, ac S. H. B. B. B.

Magistri, in Academia Libera Imperialis

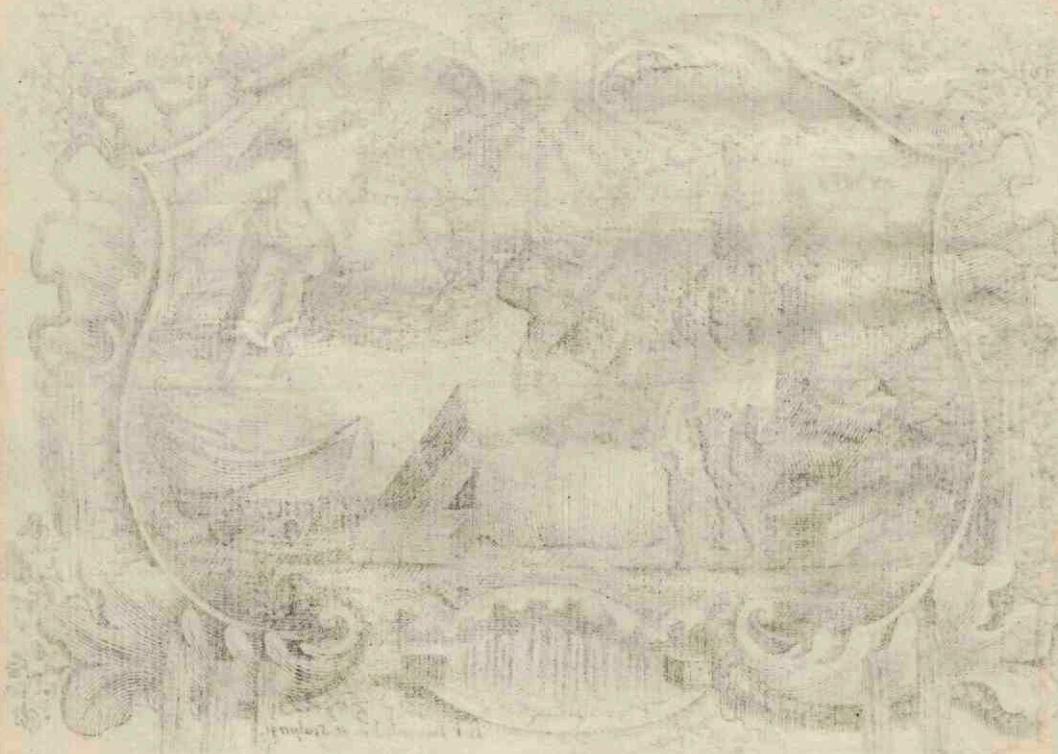
Universitatis Lipsiensis

Publicae Theologiae Professoris

JACOBI ELIAS JOHANNIS CARSTENI, ART.

Magistri, et S. T. Theologiae

Magistri, in Academia Libera Imperialis

LEIPZIGI, ANNO DOMINI
1784, MDCCLXXXIV, P. 1784
LUDWIG WILHELM DUCHTENSIS & P. 1784

VIRIS NOBILISSIMIS, GRAVISSIMIS;

D. PETRO CUNÆO, JCTO.
REIPUBLICÆ LEIDENSIS SENATORI.

D. JOANNI ÆGIDIO VAN EGMOND
VAN DER NYENBURGH, JCTO.

REIPUBLICÆ LEIDENSIS SENATORI, ET
SÆPIUS SCABINO, JAM VERO ILLU-
STRISS. ORDINUM FOEDERATI BELGII
AD POTENTISSIMUM SICILIARUM RE-
GEM EXTRAORDINARIO LEGATO.

D. WILHELMO CAROLO VAN DER
MUELEN, JCTO.

TOPARCHÆ IN BLYENBURGH, AMPLISS.
MAGISTRATUI TRAJECTINO A SECRETIS.

D. JOHANNI JACOBO VAN WES-
TRENEN, JCTO.

TOPARCHÆ IN LAUWENRECHT, STER-
KENBURGH, THEMAET, ETC. CAPITULI
SCⁱ. SALVATORIS, QUOD ULTRAJECTI
EST, DECANO, IN PROVINCIALI TRA-
JECTINORUM CURIA SENATORI ORDI-
NARIO.

D. JA-

D. JACOBO VAN DER MEER, JCTO.

TOPARCHÆ IN HOGEVEEN, REIPUBLICÆ LEIDENSIS SENATORI, ET SCABINO, NUPER AD ILLUSTRISSIMUM ORDINUM FOEDERATI BELGII CONSESSUM LEGATO.

SUPREMÆ VOLUNTATIS VIRI MUNIFICENTISSIMI ANTONII HALETI EXECUTORIBUS FIDELISSIMIS, MÆCENATIBUS MEIS, STUDIORUMQUE FAUTORIBUS, OPTIME DE ME MERITIS.

D. D. D.

Auctor.

PRÆFATIO

AD

LECTOREM.

uartus est jam annus & quod excurrit, quum e Scholis Haganis ad Academicas Lectiones audiendas promotus, pro viribus juvenilibus, de Vocatione Ethnicorum Orationem composueram. Hanc autem tres in partes ita digessi, ut Prima doceret: promissiones de Japheti & Chami Posterorum Vocatione in vero Dei

Secunda: quamvis hæc Ethnicorum Vociatio jam facta dicatur in Novo Testamento, oportere tamen intelligi eam ex parte tantum accidisse, cæterum in sua plenitudine expectari. Tertia: si expectetur, quibus ventura sit modis. Sub tertia autem classe, primo, ut generale totius rei fundamentum, posui, ut Deus assiduis tandem precibus rogetur, donec ipse Verbum suum cum Spiritus Sancti exuberantibus donis conjunctum annunciari patiatur Ethnicis illis, qui ne rumorem quidem ejus, huc usque, audiverunt. Deinde vero ipsa media, quibus bene observatis, hoc Deo gratissimum opus queat suscipi & promoveri, summatim partitus fui in quatuor ordines: quorum primus inculcat necessitatem cognitionis illarum linguarum, quibus agere possimus cum Ethnicis ad religionem Christianam permovendis. Secundus autem requirit, ut, cum perventum est ad eas Gentes, constituatur idoneus congregandæ concioni locus; aut si quis forte jam constitutus sit, diligenter ille ad hunc usum adhibeatur. Tertius porro ostendit, omnibus modis querendam esse cum illis familiarem consuetudinem, ut admirandam illam Christianæ fraternitatis dulcedinem ita cognoscentes

ad

VIII PRÆFATIO AD LECTOREM.

ad eam alliciantur. Quartus denique ordo, quum hæc omnia perficere sine Doctoribus non possint, maximopere exigit, ut in Academiis formentur, indeque ad Ethnicos mittantur homines, qui singulari eruditione ac pietate præditi, atque ab avaritia præcipue, dominandique libidine, alieni, non cruditate imperii deterreant miseros, sed animi lenitate & clementiâ permoveant. Nunc vero, dum, mihi adorandâ Summi Numinis gratia simul & auxilio, meorum studiorum Academicorum brevi consiciam curriculum, conabor in hoc Præfamine, ex omnibus, quæ tunc temporis dicebam, inferre.

I. Generaliter, singulis veris id officii incumbere Christianis, ut illa media, quæ hanc Ethnicorum Vocationem, Deo favente, maturare valent, adhibeant diligenter, sive per se, sive per alios.

II. Maxime vero hoc speciatim talibus esse commendatum, qui specialiore ad hanc illamve Gentem Ethnicam, cujus e medio ipsi ad Christianismum sunt conversi, habent relationem. Quod tunc fieri deprehenditur, si sese ad Ethnicos offerant mittendos.

De Veris Christianis generatim sic spectatis nemo id facile negabit. Illi enim, ut hoc Deo jucundissimum religionis opus, omni conatu & amore efficiant, adstricti pariter & obligati sunt (si OEconomice Novi Fœderis indolem, si Apostolorum ac Apostolicorum Virorum in id ipsum ardentissimum studium, si denique tempora, quibus nos vivimus, rite intueantur & examinent) ut hoc onus sibi injunctum esse ultro agnoscant. Inter characteres enim, quibus OEconomia Novi Fœderis distinguitur a Veteri, minime contemnendus est ille, quo cultus divinus non amplius uni loco, gentive sit alligandus. Hoc enim in Prophetarum Commentariis passim obviam habes prædictum. (a) *Hoseas ait: & dicam non populo meo, populus meus es tu.* (b) *Et apud*

(a) Cap. 2. 24.

(b) Cap. 2. 2.

quod Joëlem legitur: Et erit, post hæc, effundam Spiritum meum super omnem carnem. Utramque vero promissionem disertissimis verbis, Spiritu Sancto plenus, nostro nunc negotio applicavit (a) Petrus. Neque ante omnia prætermittendus est Zacharia, dicens (b) illo die erit Jehova unus, & nomen ipsius unum. Horum autem omnium illa ratio est & ea causa, quod Messias, eo tempore in Mundum mittendus, Regnum a suo Patre, ubi animam suam posuisset sacrificium pro reatu, acciperet latissimum, usque ad extremas terrarum orbis oras: uti graviore incedens cothorno Regius Psalter hujus Regni Decus, Cives, Limitesque vivis depingit coloribus, cum ore profundo de Messia canit (c) Et dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine ad terminos terrarum orbis, & quæ sequuntur. Hinc, quum tempore prædicto in Mundum venisset, spiritualis sui Regni sedem posuit quidem in Monte Sionis Sanctitatis Dei, ubi illi, quotquot inter Judæos consolationem Israelis expectabant, fuerunt attributi: sed ita tamen, ut suis Auditoribus continuo inculcans, perinde esse a quo populo vel qua in terra Deus colatur sub Nova Oeconomia, modò id Spiritu fieret & Veritate, suos Discipulos non tantum per totam Israëliticam Terram prædicatum emiserit, verum etiam voluerit, ut omnes Nationes, nullo discrimine factò, adirent. Qui, dicto Domini Regisque sui parentes, omnia vitæ pericula animosissime spreverunt, suaque bona magno cum gaudio reliquerunt, ut ita quemlibet ad fidem permoverent, donec plenitudo Gentium in Spirituale Christi Regnum intraret, ac omnis Israël salvaretur. Quam vero fervor inter Apostolos fuerit, quo unus alterum, in hoc officio fungendo, præcurrere conabatur, satis superque videre est in Barnaba & Paulo, quorum memoria in Sacro Codice summis simul & æternis abundat laudibus, quum dicantur (d) expo-

uisse

(a) 1 Petr. 2: 10. & Act. 2: 39. (b) Cap. 14: 9.
 (c) Psalm. 72. toto & præsertim vers. 8. (d) Act. 15: 26.

faïsse animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Vestigiis Apostolorum, quamquam etiam veritatis hostium iræ variisque tormentis objicerentur, lubentissime institerunt Viri Apostolici, quales sunt Timotheus, Titus, Clemens Romanus, Polycarpus Smyrnæus, Quadratus, Ignatius, & alii, quorum Historiam Guil. Cave descripsit, & alii Viri Docti.

Quis jam Christianus, in cujus intimas animi cogitationes hujus nominis significatio altas, ut par est, egit radices, hoc Deo gratissimos Ecclesiæ Christi Fundatores imitari non optaret: præsertim nostro tempore & ævo, quo Ecclesia non amplius undique, ut olim, vexatur, sed quo ostium magnum & efficax est apertum, quo Euangelii mysteria nota fiant vel ipsis Transmarinis, ad quos, in hunc usque diem densissima veluti ignorantia caligine oblectos, fama Christi nondum pervenit. Certe illi, qui, per admirabilem Dei providentiam & bonitatem, ex Ethnicismo ad Christianismum translati, Euangelii propagationi possunt prodesse, in eam curam pariter & cogitationem debent incumbere. Nam, præterquam quod ipsa natura sponte dicet omnibus, ut sibi arctiori vinculo junctis imprimis proficere studeant, ex Apostolorum missione est manifestum, illos, priusquam ad Gentes Ethnicas transfirent, Euangelium annunciaturi, suæ Gentis Judaicæ salutem curare debuisse, secundum ipsius Domini (a) mandatum. Hinc mihi quoque summam necessitatem semper arbitrabar esse impositam, ut nationi meæ aliquando essem utilis. Summam dico necessitatem. Neque injuria! Nam me Deus, qui laudandus est in Sæcula Sæculorum, per profundas suas, cum sapientiæ, tum cogitationis divitias, non modo ex Africa in has Batavorum Beatas deduxit Terras: verum etiam mihi, Sacris Melioribus initiato, prima scientiarum elementa tradi curavit. Hanc autem Dei circa me meaque studia providam curam ut heic loci, summa rerum capita delibando,

(a) Matth. 10: 6.

do, breviori scripturâ persequar, nemo Christianus mihi vitio vertet. Septem vel octo annorum puer, seu bello seu alio casu, Parentibus orbis, vendebar Navarcho Fortissimo Arnoldo Steenhart, quum ille, coëmendorum Servorum gratia, ad quendam Africæ locum, cui nomen est Rivo Sancti Andreae, esset appulsus: uti ipse Vir Illustris cum Medioburgi degerem nuperrime, retulit.

Hic autem me, ex eo loco reversus ad arcem Delminam, indeque ad Chamam, donavit Amico suo, jam autem Patrono & Mæcenati meo plurimum venerando, ad rogam usque filiali amore prosequendo, Jacobo van Goch, qui tunc temporis erat Nobilissimorum Societatis Africæ Moderatorum Mercator Felicissimus & Peritissimus. Hic autem me non solum CAPITEIN appellitari voluit, sed etiam paterno amore, pro sua indole bona, qua ejus fama per totam ferme Guineam percrebescerat, ita semper dilexit, ut tandem, in Patriam rediturus suam, me secum assumpturum promiserit, atque id operam daturum, ut ego, Religione Christianâ rite imbutus, aliquam artem non inhonestam, unde vitam sustentarem, exercerem. Nam a laudato Navarcho, post aliquot annos, cum e Zelandia in Guineam renavigasset, Deo ita mirifice dirigente, transvecti appulimus ad Medioburgum Zelandorum, cujus rei mentionem alibi hoc versiculo feci:

Hæc me terra prior venientem excepit ab Afris,
Et Batavum ad Tempe Janua prima fuit.

Hac ex Urbe porro discedentes Patroni mei plurimum venerandi natale solum, Hagam Comitum, petivimus.

Scilicet hic est ille locus, quo cæca juventa
Artibus ingenuis nostra dicata fuit.
Huc veniunt Patres Batavum, & conventibus almæ
Conservant pacis fœdera pacta suis.
Hic, per mille vias, pulcros nemorumque recessus,
Depositis curis, otia quivis agit.

XII PRÆFATIO AD LECTOREM.

Hac autem in Batavorum gratissima sede non prima tantum elementa Linguae Belgicae addidici, sed arti etiam pictorice, in quam eram propensissimus, dedi operam. Verum interea, tempore labente, institutioni suae domesticae Catechesidis mihi interesse permisit Vir Humanissimus, Joannes Philippus Manger, cujus in obitum (cum Tanti Viri, tum solidae eruditionis, tum erga Deum singularis pietatis, Admirator semper existissem) flebilibus fati, cum Ecclesiae Hagienſi præterito anno eſſet ademptus, Lugubrem hanc composui Elegiam:

Invida mors totum vibrat sua tela per orbem:
 Et gestit quemvis succubuisse sibi.
 Illa, metus expers, penetrat conclavia Regum:
 Imperiique manu ponere sceptrâ jubet.
 Non finit illa diu partos spectare triumphos:
 Linquere sed cogit clara tropæa Duces.
 Divitis & gazas, aliis ut dividat, omnes,
 Mendicique casam, vindicat illa sibi.
 Falce senes, juvenes, nullo discrimine, durâ,
 Instar aristarum, demetit illa simul.
 Hinc fuit illa audax, nigro velamine tecta,
 Limina Mangeri sollicitare domûs.
 Hujus ut ante domum steterat funesta cypressus,
 Luctisonos gemitus Nobilis Haga dedit.
 Hunc lacrymis tinxit gravibus Carissima Conjux,
 Dum sua tundeat pectora sæpe manu.
 Non aliter Naomi, cum te viduata marito,
 Profudit lacrymas, Elimeleche, tua.
 Sæpe sui manes civit gemebunda Mariti,
 Edidit & tales ore tremente sonos:
 Condit ut obscuro vultum velamine Phæbus,
 Tractibus ut terræ lumina grata neget;
 O decus immortale meum, mea sola voluptas!
 Sic fugis ex oculis in mea damna meis.
 Non equidem invidéo, Consors, quod te ocyor aura
 Tran-

Transulit ad lætas æthereasque domos.
 Sed quoties mando placidæ mea membra quieti,
 Sive dies veniat, sum memor usque tui.
 Te thalamus noster raptum mihi funere poscit.
 Quis renovet nobis fœdera rupta dies?
 En tua sacra Deo sedes studiisque dicata,
 Te propter, mæsti signa doloris habet.
 Quod magis, effusas, veluti de flumine pleno,
 Dant lacrymas nostri pignora cara tori.
 Dentibus ut misere fido pallorẽ lupinis
 Conscisso teneræ disjiciuntur ovës.
 Aëraque horrendis feriunt balatibus altum,
 Dum scissum adspiciunt voce crientque ducem:
 Sic querulis nostras implent ululatuibus ædes,
 Dum jacet in lecto corpus inane tuum.
 Succinit huic vatum viduæ pia turba querenti,
 Funera quæ celebrat conveniente modo:
 Grande Sacerdotum decus, & mea gloria cessat,
 Delitium Domini, gentis amorque piæ!
 Clauditur os blandum sacro de fonte rigatum;
 Fonte meam possum quo relevare sitim.
 Hei mihi! quam subito fugit sacundia linguæ,
 Cælesti dederat quæ mihi melle frui.
 Nestoris eloquium veteres jactate poetæ,
 Ipso Mangerius Nestore major erat.
 Dæmona turbavit Stygium Sermone potenti
 Ejus ut invasit, te duce, Christe, domum.
 Namque perituras animas revocavit ab orco,
 Et Christo jussit subdere colla suo.
 Ordine nam nitido pandit mihi verba Salutis,
 Justitiæ & docuit, non sine laudẽ, viam.
 Numinis ante thronum posuit mea vota precando,
 Inque viri venit fervida vota Deus.
 Lumina quæ rutili radiabant fulguris instar,
 Perpetua somni pressa quiete rigent.

His oculis, veluti Sancta speculator in Urbe,
 Dæmonis amovit spicula missa mali.
 Occupat exsanguis pallor vultumque modestum,
 Est ubinam solitus cum gravitate decor!
 Haud secus ac frondes pallent, quas frigore duro
 Infectas suevit lædere tristis hiems.
 Cætera quis referet, sævus dolor occupat artus,
 Ultima præcipiens dicere verba viro:
 Te Venerande Pater, quamvis tumulemus, Olympum
 Altera pars scandit non moritura tui.
 Num tua mulcentur júbilo præcordia, pugnae
 Quum manibus sacræ præmia justa geris.
 Cælicolas inter molli circumdate lino
 Ambrosiis Victor nunc satiare cibis.
 Exsultans animis vitreo de flumine pota
 Numinis e folio prosilientis aquæ!
 Nulla dies vestram poterit turbare quietem,
 Sub pedibus veltris mors superata jacet.
 Hoc docuere, Pater, tua verba novissima, pronis
 Auribus excepit quæ pia turba suis.

Hujus Theologi Summi & Beati ex Schola Catechetica, Dei Sapientissimi circa meorum studiorum rationem providentiâ, si non omnis, certe maxima pro parte, est repetenda. Inter Catechumenos enim mecum versabantur duo Filii Amplissimi Gulielmi Henrici Schuylenburch, qui eotempore ferebantur uni alterive Filiorum Incomparabilis Theologi Henrici Velse, dixisse, me studio Theologico operam navandam meditari, ut meis dehinc Popularibus, Deo favente, a cultu idololatræ retrahendis ad sacra meliora viam præmonstrarem. Num autem, tale quid me fovisse alicui patefecerim, non meminisse me candide fateor. Id vero certum est, hunc Theologum, pro suo, quo ad propagandam Evangelicam Veritatem ardentissimo semper tenetur studio, me arcessitum interrogasse, num ea fama esset vera? Cui respondi, meum animum a re proposita minime

abhorre, Hinc autem adit Patronum meum plurimum Venerandum, ut illum rogaret, num me vellet ad Scholas Publicas mittere. Qui me, ab eo tempore, suis sumptibus, non modo artibus liberalibus dicitur, verum & illa, quæ ad studia rite excolenda requiruntur, mihi quam largissime suppeditavit.

Hoc vero tempore Gymnasiarcha erat Isaacus Valckenaer, Vir plusquam eruditione scholastica Celeberrimus: cujus memoriam quoties cunque animo grato excito, toties ejus singularis erga me amor, & in me privatim erudiendo studium, mihi ob oculos etiamnum versatur.

Quæ cum ita fierent, Auctore Theologo sæpius memorato, Henrico Velsen, innotui Virgini Nobilissimæ, animique dotibus incomparabili, F. C. Roscam, quæ (ut semet ipsam pietati non fucatæ & linguarum Studiis consecravit, sic & domum studiosæ juventuti gratis aperit) mihi in addiscenda Lingua Latina valde profuit, ac dein tradidit primæ elementa Linguae Græcæ, Hebraicæ, & Chaldaicæ. Neque hoc tantum, sed & dein ab illa in meum Academicum Studium non parvum emanavit commodum: quippe quæ me notum fecit Gravissimo & Nobilissimo Viro Petro Cunæo, cui propterea, ut & reliquis meis Mæcenatibus, hanc meam qualemcunque Dissertationem dedicavi. Quum autem e prima ad quartam classem promotus essem, a J. Philtippo Mangero, dum Concionem ad populum haberet Ludovicus Timon Pielat (cujus ab ore merito omnium ordinum Auditores pendent, ob Viri singularem dicendi facultatem, ut & Theologicæ Præcticæ, quam dicimus, studium) sacrum baptismum suscepi: ita ut fuerim cognominatus a Patrono meo plurimum Venerando Jacobus; ab ejus sorore, altera quasi mea Matre, Elisa; & Joannes ab utriusque Cognata, Uxore Petri Neskeri, Felicissimi Actuarii, & Primarii Amanuensis [vulgo **De eersie Klerk van de Secretary**] Per sex itaque annos cum dimidio pulvere scholastico feliciter excusso, habitaque publice Oratione memoratâ, sub Rectore Rutgero Ouwers, Viro sane non vulgari in utraque Lingua peritia prædita, ad hanc Batavorum famosissimam Academiam mittebar. Cum autem non exigui sumptus, ad Academi-

ca studia rite & honorifice perficienda, essent impendendi, Nobilissimi ac Honoratissimi Haganae Scholæ Curatores, nec non Senatores Curiae Hollandicae Amplissimi & Consultissimi, me suo patrocínio benigne amplecti sunt dignati: adeo ut humanioribus studiis & exercitiis tandem me totum studio Theologico tradiderim.

Quæ cum ita sint, merito in verba hæc Divini Psaltæ erumpo mirabundus: Mirabilia sunt opera tua! quam pretiosæ sunt mihi, O Deus, cogitationes tuæ! quam multiplex est earum summa!

Verum enim vero, dum, propter datas ante rationes, Evangelica Doctrina nostro nunc tempore sit propaganda quaquaversum Christianorum patet dominium & potestas, tamen nonnullos inter Christianos sæpiuscule intellexi, metuere eos, ne per Evangelicam Libertatem Servitus iis e Coloniiis, quæ Christianis debentur, magno cum earundem Coloniarum Moderatorum detrimento, penitus tollatur. Scilicet fuerunt olim, & adhuc sunt homines in orbe Christiano, & præsertim in Belgio, qui seducti, nescio per quem Genium, statuerunt, Libertatem Evangelicam cum servitute corporea nequaquam posse consistere. Hanc vero opinionem, vel ignorantia indolis Doctrinæ Evangelicæ, vel superstitiosâ sollicitudine ex ritibus veterum Christianorum orta, vel denique harum Regionum institutorum ac morum, niti, ut demonstrarem, præsens mearum rerum status per opportune exigit.

His Deus interea faveas juvenilibus ausis,
 Ne laudi demant hæc mea scripta tuæ.
 Turpia Tu damnas hominum mendacia sanctus,
 Nec Tibi subridet vana superstitio.
 Candida dum scrutor veri vestigia, rectæ
 Sis mihi perpetuus Duxque comesque viæ.

DISSERTATIO POLITICO-THEOLOGICA,
 QUÆ DISQUIRITUR,
 NUM LIBERTATI CHRISTIANÆ
 SERVITUS ADVERSETUR,
 NEC NE?

CAPUT PRIMUM.

*Servitutum definit, statumque quæstio-
 nis proponit.*

uum. inter Eruditos applaudatur illi Ro-
 manæ Eloquentiæ Parentis effato, quo
 dixit, Lib. 1. de Offic. Cap. 2. *Omnis,
 quæ a ratione suscipitur de aliqua re institu-
 tio, debet a definitione proficisci, ut intelli-
 gatur, quid sit id, de quo disputetur, nos
 etiam non dissimili ratione Servitutum,*
 de qua dicturi sumus, circumscribemus. Per Servitutum
 autem non intelligimus spontaneum aliquem consensum,
 quo duæ pluresve personæ sibi invicem stipulantur, ut una,
 ob alimenta aliaque vitæ necessaria, deserviat; altera vero,
 rogatis concessis, illi sua peragenda injungat negotia. Hoc
 enim sensu qui Servitutum patitur, restricte si loquamur,
 Servus nequaquam est dicendus, sed potius Famulus, vel
 Minister, quem Græci vocant *μικρῶν*. Verum heic loci il-
 lum respicimus statum, quo quis (ut Servitus definitur Ju-
 risconsultis) alieno invito subijcitur dominio. Huic etenim

ex vero nomen Servi, vel Mancipii, est imponendum. Rem perfecte distinctam, meo equidem iudicio, cernimus, in L. Ann. Senecæ & P. Syri Sententiis, quæ restant, v. 843. edit. J. Gruteri.

Si pares invitus, Servus, es: Minister, si volens.

§. 2. Status ergo quæstionis præcise hic est: num Christianis permittatur, salvâ libertate Evangelicâ, alios homines, tanquam propria bona, possidere; adeo ut, quamvis Religionis Christianæ dogmata illi homines rite profiteantur, tamen, quoad corpus, subjecti sint maneatque Servituti? Hoc autem ut demonstretur, totam materiem pertractandam ad duo capita revocabimus: quorum prius, in genere, primævam Servitutis originem indagabit, ejusdemque, apud omnes fere Gentes, receptum usum ostendet. Posterius vero Servitutem Christianismo non obstare evincet.

CAPUT SECUNDUM.

Primævam Servitutis originem indagat, ejusdemque, apud omnes fere Gentes, receptum usum ostendit.

§. I. **U**numquemque mortalium, secundum jus naturæ, sui juris esse, id est, communem statum hominum primævam libertatem hominibus permisisse æqualem, extra dubitationis aleam merito a Viris Doctissimis ponitur. In causâ autem est, quod omnes origine similes. Nam *finitium similis, & eorundem eadem est ratio: & ubi eadem est ratio, idem est jus.* Hinc autem Aristotelis spinosa disputatio, qua Lib. 1. de Republ. Cap. 5. existimavit, in ipso statu naturali inter homines differentiam esse agnoscendam, ita ut unus naturâ liber, alter vero servus nasceretur, vel in re seriale, vel in hoc rerum genere

superbiam Sectæ Peripateticæ redolet simul & prodit aper-
tissime.

§. 2. Hac autem Aristotelis sententiâ vel ipsi cæteri
Gentiles explosa, quamvis in primæva Servitutis origine
rimanda in varias opiniones discesserint, ad veritatis prae-
lucentem faciem tamen magis minusve propè accesserunt.
Nimirum crediderunt ortam esse Servitutem vel ex inju-
ria, vel ex fortuito rerum eventu, vel denique ex jure Gen-
tium. L. Annæus Seneca, *Epistol. 31. sub finem*, ait, Equi-
tis Romani, aut Libertini, aut Servi, nomina ex ambitio-
ne, aut ex injuria esse nata. Et Aristophanis Schollastes
Bifetus, quî (quum ad versum septimum Pluti, quo in lo-
co conditionem Servilem introductam esse ἀπὸ τῆς δαίμωνος,
Servus Cario dicit gemebundus, commentetur) sic loquitur:
ὁ δαίμων] ἡ τύχη, ἢ μῆτις ἢ φύσις, ἀπὸ τῶν ἔθνων νόμος καὶ ἡ τύχη τῶν
ἀνθρώπων τοῖς ἀνθρώποις δόλως ποιεῖ. καὶ γὰρ, ὡς φησὶν Ἀρχιλόπουλος ἐν τῷ
τῆς δολείας ὄρω δολεία ἐστὶν ἔθνικος νόμος ἀρχιλόπουλος, ἐξ ἧς τις ἐπαδάνει
τῆ ἐπιγὰρ δεσποτεία, ἑπεναντίον τῆ φυσικῆς νόμου. ἢ γὰρ φύσις ἐλευθέρως
παντὸς παρήγαγεν. Hoc est fortuna [quam Ethnici res hu-
manas pro arbitrio regere sibi persuaserunt: ita ut apud Ho-
ratium, *Lib. 1. Carmin. Ode 34.* audiat:

— *Hinc apicem rapax*

Fortuna cum stridore acuta

Sustulit: hic posuisse gaudet.

Et plura, in Oda seq.] *Non equidem natura, sed lex Gentium,
& fortuitus rerum eventus homines hominibus fecit servos. Ete-
nim, sicut Armenopolus in termino Servitutis ait: Servitus est
constitutio juris Gentium, qua quis subjicitur alterius dominio,
præter naturalem legem. Natura enim omnes liberos produxit.*

§. 3. Haec autem cum nobis non tam primævam Servi-
tutis originem describant, quam quidem ejus usum rece-
ptum, nec non progressum, & discrimina statuum, inde
derivanda inter homines, optimo, ut opinor, jure, quæ-
ritur, quando & unde tanta rerum humanarum mutatio fa-
cta sit pariter & emanaverit? Brevitatis causa, quorun-

dam Virorum Doctorum missis conjecturis, calculum illis adjicimus, qui jam, mox post diluuium, servitutem esse ortam sentiunt. Quandoquidem Divinus Scriptor Moyses, qui breviori epitoma rerum origines complectitur, ejus jam meminit, Genes. 9: 25. Hic loci enim innuitur, Chami longæ posteritati, ut perpetuæ ferat pœnæ indicium, propterea quod Chamus sui Patris nuditatem ludibrio habuerat, impositam fuisse hanc miseriam inter Fratres suos conditionem, qua esset עֶבְרִים לְאֹהֲיוֹ *Servos Servorum fratribus suis*. Hinc autem Alcimus Avidus Episcopus Viennensis, qui Veteribus cognominatus fuit Sacrarum Litterarum Expofitor Suavissimus, carmine perpetuo diluuium describens, *Lib. 4. vers. 404.* & subsequētib; de Diluivio sic modulatur.

*Nam Servos nondum dederat natura vocari,
Nec dominos famulis discernere noverat ordo.*

*Primus enim maculam servili nomine sensit
Hujus natorum medius, qui forte cachinno*

*Distectum petiit misero spectamine patrem,
Materiamque sui risit deformior ortus,*

Et plus jam turpis nudato simplice nequam.

Quod postquam sanctus potuit cognoscere Noë,

Natum germanis famulum dedit: inde repertum

Tale jugum. Cuncti nam semine nascimur uno.

Servitii certe causam fecisse reatus

Cernitur, & liber peccans fit crimine servus.

§. 4. Quæ cum ita se habeant, elucescit pariter, qua occasione Servitus sese penetraverit in terrarum orbem: ita ut humano genere magis magisque in dies deteriorem in partem vergente, apud plurimas Gentes (si non omnes) non modo inualuerit; sed & accepta atque confirmata fuerit. Nam vel pretio emti, vel ex ancillis nati, quos *vernas* vocant, vel denique bello capti, in servitutem redigebantur. tacitâ quadam consensione, quam exinde Jus Gentium nominarunt. De bello captis Divus Petrus axiome indubitato pronunciat, 2. Pet. 2. commate 19. ἡ γὰρ πῶς ἤτηται, πῦτος

ἢ δεδωλωται, a quo quis est superatus, hujus etiam servus est factus. Et Aristophanis *ochoiastæ*, loco jamjam laudato plura attexenti, eadem mens residet: ἡ ὃ τὴν πολέμιον ἐπίνοια τὴν δολοίαν ἐφῄρξεν: ὃ τὸν πολέμου νόμον κτήματ' ἑκατέκτων τὰς νικηθῆσιν εἶναι θελῶν. Hoc est: *Hostile autem artificium Servitatem super invenit. Nam belli lex, seu jus, possessionem victorum voluit esse subactos.* Hanc ob causam Græci inter nomina, quibus (ut enumerantur apud Athen. *Lib. 6. pag. 267. b. c.*) Servos compellarunt, videntur adhibuisse τὰς δόλους, quod nomen, observante Ammonio, significat, τὰς ὑποταγμένους; *Subiectos violentiâ*: ita ut non aliter ac propria bona captivi confiderentur.

§. 5. Gentium verò hoc jurè communibus quasi suffragiis stabilito, usus Servitutis innotuit etiam (ut præ aliis Populis Romanos, Servis abundantes, quorum varios ordines & ministeria passim recensitos invenies apud Jurisperitos, inque iis apud Laur. Pignorium, silentio prætermittam) Gentium Hebrææ, ex divino instituto & mandato, quod *Levit. 25.* reperitur. Eorum enim Servi erant aut *Israëlitæ*, aut *Cananæi*. De prioribus, quoniam ex loco citato indubitate patet, non tam Servos, quam Mercenarios fuisse, ac propterea illo nomine dicendos, nostrum jam non est agere. Siquis tamen modum, quò hi quandam Servitutis speciem subire, opibus fracti, cogebantur, noscere desideret, adeat quæso Maximis Virorum, qui Angliam re literaria longe nobilitarunt, adscribendum Joannem Seldenum, *Lib. 6. cap. 7. de jure natur. & gent.* Ili vero, qui ex Cananitis aliisque circumjacentibus Populis in servitutem deveniebant, sensu maxime proprio & idiomate Hebraico dicebantur עבדים.

Servi, vel potius *deprimendo subacti*. Nam hac primaria potestate gaudet radix עבד apud Hebræos. Qua idea nil nostro negotio completius potest excogitari, ut indicat Clar. Schultens, nostri ævi in re Hebraica immortale decus & ornamentum, in suo ad *Jobi cap. 1. vers. 3.* Commentario pag. 6.

§. 6. Hinc forsitan ipsi Hebræi videntur perspexisse aliquid dirum in hoc vocabulo, quo distinguitur a שָׂכָר, mercenario, quo ipsi, tempore labente, Judæorum Doctores, ut suæ Genti adularentur, se suosque, quamvis ab hostibus capti & ad extrêmam fortis inter homines essent devoluti conditionem, appellarunt, ut receptos in utilitatem Reipublicæ, pro morum locorumque discrimine: dum e contrario dictis proprie suis Servis quandam in hærentem adscripserunt servitatem, quæ, uti habetur apud jam lau- datum J. Seldenum, de *Jur. Natur. & Gent. Lib. citat. cap. 19. pag. 814. nequiquam deleri posset ullâ formulâ simplici, sive verborum, sive actuum, sive libello manumissionis. &c.*

§. 7. Huc accedebat, quod *Levit. 25. vers. 45, 46.* penes Hebræos esset, num hos שְׁפָרַיִם in perpetua vellent retinere servitute, qua illi suorum dominorum posteris etiam subjicerentur, & ad omnia servitium operum genera addicerentur, si modo quis Dominus sibi caveret, ne iracundia incensus Servi sui Ancillæve membra verberibus immanem in modum luxaret. Hæc enim ubi fieret, Servus talis & Ancilla, secundum *Exodi cap. 21. vers. 26, 27.* in libertatem, vel invito Domino, ex sententiâ forensi erant vindicandi.

§. 8. Breviter sic eruta, ob oculosque brevitatæ studiosi Lectoris posita primævâ Servitutis origine, fonteque undè dimanarit in totum terrarum orbem, reperto, eò tandem, in quo nostræ materiæ discutiendæ totus cædo vertitur, accedimus, demonstraturi Evangelicæ libertati minime contrariam esse servitatem.

CAPUT TERTIUM.

Servitutem Christianismo non obflare evincit.

Quamplurimos in Belgio hominès sibi aliisque mutuis colloquiis persuadere velle, libertatem Evangelicam pari passu cum Servitute, proprio sensu dicta, ambulare nullo modo posse, res est notior, quam ut in dubium vocetur. Afferitur enim, nostro nunc tempore, cultum divinum non modo pura mente (quæ ex spirituali, unde vivit, principio se Diaboli imperio non patitur subjici) verum & corpore libero esse necessariò peragendum. Hæc autem opinio (ut dicam quod res est) si non tramite recto eat, saltem aliquo modo referri potest ad Fanaticorum placita & commenta, quibus illi, spiritu vano impleti, Magistratum omnem ex orbe Christiano tollendam contendentes, non potuerunt non pronunciare, Servitutem Christianismo reclamare. Insulsa hæc & inepta sententia Adversariorum nostrorum animos occupasset nunquam, si de Oeconomix Novi Fæderis natura sibi præposteris non formarent, nescio quos, conceptus; si Christianorum veterum morum; sique suarum Regionum, institutorum veterum, ac consuetudinem non essent inscii principiorum.

§. 2. Et quidem, quod ad Oeconomix Novi Fæderis naturam attinet, hanc opinantur, non minus corporalem, quam Spiritualem credentibus polliceri libertatem: ita ut Oeconomia Veteri cum Nova mutata, Servitus, quæ sub Veteri Oeconomia (ut vidimus antea) viguit, nostrâ nunc quoque ætate cum reliquis Mosaicæ Legis abrogatis cærimoniis exulet. Quæ omnia inter alia Sacrarum Litterarum his testimoniis doceri autumant. 2 *Corinth.* 3: 17. *Galat.* 3: 1. 1 *Corinth.* 7: 23. *Joan.* 8: 32.

§. 3. Ex suarum autem Regionum morum consuetudine
sua

sux opinioni opem, auxiliumque ferri credunt: propterea quod in Belgio Servitus sit ignota, quum hic neminem in Servitute conicere liceat: quin imo quod omnis Servus, qui aliunde huc defertur, statim ac inter Belgas habitet, multoque magis si Religionem Christianam rite amplectatur, tacito quasi consensu libertate donetur corporali, ut non amplius pro Heri sui arbitrio possit mancipari.

§. 4. Verum enim vero hæc, quamvis speciosa cupiam esse videantur, tamen ad justum revocata examen, & æqua lance librata, robore suo destituta reperientur facillime. Ultro equidem satemur, Oeconomiam Novi Fœderis hominibus, qui illius, per Summi Numinis gratiam singularem, sunt ac fiunt participes, dare libertatem. Sed qualisnam est intelligenda? An spiritualis cum corporali? Nullo prorsus modo. Verum spiritualis tantum, quæ a Christianorum cervicibus τὸ ζῶον ἀλάσκατον legem carimonialium, quod, teste Paulo, ad *Hebræos* 12: 20. & Petro, *Act.* 15: 10. sustinere Patres non potuerunt, excutit, eosque liberat, ut jugum Christi mitissimum subeant.

§. 5. Rem non alio, sed hoc modo, esse accipiendam, partim infinita ipsius Novi Fœderis loca, quorum unum & alterum adnotasse suffecerit, *Ephes.* 6: 5. 1 *Timoth.* 6: 1. partim illa eadem, e quibus Adversarii contra nos argumenta componunt, *parag.* 2. adducta, clamitant, te unque in nos vibratum in Adversarios retorquent luculentissime. Hoc vero si per breviusculam locorum citatorum explicationem oculis subjecero, nemo sapiens inficiabitur, me limites hujus Dissertationis non transivisse.

§. 6. Certe quoad 2 *Corinth.* 3: 17. ubi *Spiritus Domini est, ibi est libertas*: aper tissimum est, ex hujus commatis cum præcedentibus nexu, præsertim cum pericopa sexta, septima, & tertia decima, libertatem heic loci memoratam opponi legis Mosaicæ servitutis jugo, quo maxima pars Israëlitarum, carimonis aggravata innumeris, culpam indies majorem contrahebat, legem supergrediendo. Atqui

secundum illud Cœlestis Infallibilisque Doctoris nostri axioma, Joan. 8: 34. de quo postea uberius erit dicendum) *omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.* Hujus autem servitii duplex erat documentum. Unum, quod Israëlita, post idolatriam, per vitulum aureum commissam, præ metu non auderent ad Moysen, ipsis mandata Dei traditurum, appropinquare, dum ejus facies divino fulgore illustrata nitesceret: unde indignos sese habebant, qui ipsius Dei gloriam adspicerent effulgentissimam. Alterum erat, quod Hebr. 2: 15. (ad quem locum vide Gregorium Raphelium) vel maxime Paulus videatur de pluribus Israëlitis dicere, eos, *mortis timore, per totam vitam, obnoxios fuisse Servituti.* Nam verissimum est illud vulgare dictum:

*Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
Pectore pro facto spemque metumque suo.*

Neque hoc tantum, verum & præterea, nisi legi Mosaicæ quantæ quantæ debitam præstarent obedientiam, dirissima maledictione tenebantur. Et quantum ex hoc peccato *morare*, quo Israëlita Dei sædus transgressi sunt, sicut Adam, jus mandandi & natum & datum fuerit omnibus Moy- sis Successoribus, vel inde potest elici, quod Scribæ & Pharisæi ligarent onera gravia difficiliaque portatu, & in hominum humeros imponerent, quamvis ipsi ne digito quidem suo ea moverent. Hoc jam legis prædictæ potentissimum simul & latissimum imperium, ac metum servilem Israëlitarum, demonstrat Apostolus noster, Oeconomix Veteris Novæ locum occupante, desisse: ita ut in veros Fideles, quotquot a Christo, umbris sublatis, ad interiorem legis sensum enucleandum erant perducti, peccatum non amplius ex illius legis præscripto exerceret dominium; perinde ut legimus, Rom. 6: 14. Quum e contrario essent mactati libertate gloriæ Filiorum Dei, cujus evidentissimum in nostro nunc Capite exhibetur indicium, quo ipsis, in hac etiam mortali vita, ipsius Domini gloria, velut in speculo, facie relecta offeratur conspicienda. Expositionis igitur summa huc redit, nos

cum *Præside nostro Gravissimo*, & si quæ sint celebriora nomina, tenere, heic loci Paulum Legis Mosaicæ sensum literalem, sub nomine $\xi\gamma\epsilon\sigma\iota\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, distinguere ab ejusdem sensu mystico, quippe qui ei $\kappa\alpha\iota\ \epsilon\gamma\chi\lambda\omega$, dicitur $\tau\omicron\pi\tau\epsilon\upsilon\mu\alpha$, temporari Evangelico imprimis reservato. Unde sequitur, ne quidem in hoc Capite toto de libertate corporali, ex fundamentis Evangelicæ Libertatis eliciendâ, disputari, sed tantum de Spirituali.

§. 7. Eandem, quàm modo dixi, spiritualem libertatem locus ad *Galat. cap. 5. 1. State igitur in libertate, qua nos Christus liberavit, & ne rursus jugo Servitutis implicemini*, innuit postulatque. Nam Paulus, Voluminum Sacrorum Certissimus Interpretès, Capite præcedenti Quarto, *vers. 22.* de duobus Abrahami Filiis locutus, quorum illam ex serva progenitum Servitus, hunc vero ex libera, libertas comitabatur, dixit *vers. 24.* hæc esse $\delta\iota\alpha\kappa\omicron\upsilon\sigma\iota\mu\epsilon\lambda\omicron\upsilon\alpha$, quo vocabulo quasi deditâ operâ præmonet, se, in mox secutura argumentatione, per *Servitatem* externum legis Mosaicæ cultum, nomine Fœderis Sinaitici, a potiore parte, propositum, per *libertatem* vero Oeconomiam Novi Testamenti, ab omnibus ritibus illis liberatam, denotaturum. Hoc jam discrimen ut bene animadvertant, excitat, commate nostro, Galatas, ne sibi jugum Sinaiticum ab Judaizantibus (utpote qui necessitatem circumcisionis *inprimis* urgebant) imponi paterentur.

§. 8. Ad tertium locum, ex Priori Epistola ad Corinthios *Cap. 7: 23. Pretio emti estis, ne fiat is Servi hominum*, non ita facile quidem respondebitur. Diligenter tamen si expendatur, suaque perfundatur luce insita, ex omnibus rerum circumstantiis, verborumque Paulinorum contextu, non pro Adversariorum, sed pro nostra quàm clarissime pugnabit sententia. Nemo enim non videt, hic doceri, inter Corinthios fuisse digladiatum, an Servitus, proprie sic dicenda, cum libertate Christiana queat consistere: ita ut tunc temporis ipsissima, quàm nunc tractamus, materia fuerit excussa.

Hanc

Hanc itaque quætionem, quæ majoribus animis, quam par erat, agitabatur, Corinthii, cum suis reliquis rogatis, decidendam Paulo, per Epistolam, tradiderunt. Paulus autem ipsis responsurus, *vers.* 20. ut regulam generalem vult teneri, Doctrinam Evangelicam statuum differentias inquam tollere. Unde *vers.* 21. deducit, si quis servus nomen daret Christo, illum ea conditione debere esse contentam: ita tamen, ut si liber fieri possit modo honesto (id est, non invito Domino) libertatem servituti anteponat. Interim tamen *vers.* 22. declarat, libertatem externam, seu personalem, non necessario ad cultum divinum requiri. Hoc enim indicat rerum miranda conversio, qua, qui *servus* in Domino esset vocatus, fieret *libertus Domini*: & vice versa, qui vocatus *liber* esset, *servus* fieret *Christi*. Hinc autem, versu nostro, omnem, sive *servum*, sive *liberum*, concludit debere agnoscere, se sanguine Christi pretioso esse emtum. Quamobrem ei cavendum, ne sua sponte sese in servilem detrudat conditionem (a) apud Gentiles, secundum detestabilem istius sæculi morem, quo multi sese vel Lanistis, vel Magistris, auctorabant ad pugnandum cum bestiis, aut gladiatoribus: (b) uti observat à *παύλω* Claudius Salmasius, Veterum Scriptorum Anagnostes indefessus, in Responsione ad Miltonum, *pag.* 21. b. Quæ cum ita sint, ad oculum patescit, Adversarios nostros ex hoc etiam loco suæ opinioni nullum inventuros esse præsidium. Quin imo hæc Pauli ad Corinthios responsio tantæ pro nobis est evidentiae ac ponderis, ut omnem Adversariis viam præcludat, quominus sese nobis opponant, dicantque Servitutum *Ævo* Apostolico tamdiu fuisse toleratam, donec illa,

(a) Vid. Jo. Christoph. Wolfius, ad hunc locum, in *Curis Philologicis & Criticis* tomo secundo.

(b) Vid. Jo. Christoph. Wolfius loco citato.

clarius Euangelii lumine in dies crescente, ac Societate Christianâ firmiora ac tutiora jaciente fundamenta, in totum cessaret inter Christianos. Hoc enim si statuendum esset, quis, quæso, non intelligat, debuisse Apostolum, cum in apto nato rei loco disceptaret, etiam de duratione servitutis dijudicare. Quod quum taceatur, sat clare videmus nostram sententiam novâ quasi munitione circumvallari.

§. 9. Ultimus denique perpendatur locus, *Joan. 8: 32. Et veritatem intelligetis, & veritas vos in libertatem vindicabit.* Hoc nostri Salvatoris ad Judæos dictum adversariæ sententiæ, primo ocalorum intuitu, præbere maximum posset videri receptaculum. Potissimum si in memoriam revocetur, jam dudum a Viris in Lingua Græca Versatissimis observatum fuisse, verbum ἐλευθερίῳ, usu vulgatissimo, apud optimæ notæ Scriptores Græcos, usurpari in servorum manumissione, qua liberi vel liberti evadebant: ut præ aliis videre est in Euripidis Heraclidis, ubi Domina quædam, Famulo suo libertatem promittens, sic inducitur loquens, *vers. 788.*

ὦ Φίλιππε· ἦδε σὶ ἡμέτερον δούλευσεν,

ἢ ἐλευθερώσει τοὺς σὶ ἀγγέλμασσι.

O charissime, iste dies egit te huc,

Ubi liber fias, propter hos nuncios.

Hinc opponitur ὁ δὲ λέγει τῷ ἐλευθερίῳ in Æschinis Socratico Dialogo 1. pag. 4. ad finem, edit. Petri Horrei. Spes crescit Adversariis, quod Judæorum ex responsis, quæ ad Christi dictum dabant, colligendum esse autement, Christum per libertatem intellexisse non spiritualement, sed corporalement. Certe Judæi indignabundi Christo respondent *vers. 33. Semen Abrahami sumus, neque cuiquam servivimus: quomodo tu dicis ἐλευθερίῳ γέννησθε; liberis fietis?* Ex quo Jo. Seldenus, ad hunc ipsum locum jamjam explicandum, olim conjectavit, nonne illam solum Servitutem intrinsecam servivisse se unquam hec negant, ex disciplina avita edocti, non alteram illam, seu extrinsecam (de quo apud Judæos Servitutis discrimine duplici superius egimus) in populo, sive devicto, sive in deditionem recepto,

nullibi non agnovere? Vid. Lib. 6. de Jur. Nat. & Gent. cap. 19.

§. 10. Sed cum nemini, qui veritati studet, ignoretur quemque suorum verborum esse Optimum Interpretem, versus proxime sequens nullum nobis dubium relinquit, quin Judæi, vel ex malitia, indeque oriundo mendacio, vel ex ignorantia (qualis in ipso Nicodemo, Regenerationem sensu carnali intelligente, erat) dum illorum intimi sensus hoc tempore ad res carnales magis, quam spirituales, erant intenti, Christi mentem male fuerint interpretati. Ille enim in clarissima luce collocat, quid per libertatem significare voluerit, nempe, liberationem a peccato, quo Diabolus in eos, quotquot ad Christum Salvatorem per fidem salutarem nondum confugerunt, dominatur: sic ut ille, qui peccato, id est, voluptatibus cupiditatibusque est deditus, per excellentiam peccati Servus dicatur. Quod non solum ex pluribus Sacrarum Litterarum testimoniis, verum & Patrum Græcorum, quos vocamus, & ipsorum Gentilium consensu confirmat, ac fuse persequitur J. Casp. Suicerus, tomo primo Thesauri Eccles. sub voce *Δουλος*. Num. 2. pag. 956. Consulatur insuper Joachimus Kühnius, in Annotationibus ad *Æliani var. hist.* Lib. 2. cap. 14. pag. 94. edit. Joh. Henrici Lederlini.

§. 11. Distinguiamus itaque servitutem conscientiæ & peccati a servitute civili, jus poli a jure fori; libertatem denique spiritualement a corporali: adeo ut Christus hic loquatur de jure poli, nec non de servitute conscientiæ & spirituali, a qua sub Novo Fœdere vindicamur: ut bene distinguit Jo. Crocius, in part. I. cap. 6. Prioris Epistolæ ad Timotheum, p. 181. loco doctrinarum primo de statuum discrimine. In quo autem consistat Libertas Christiana sub Novo Testamento, indicat Henricus Morus Cantabrigiæsis, in *Opp. Theol. lib. 9. cap. 7. pag. 393, 394. parag. 8. 9. & 10.* Scilicet, Fideles. 1. relaxantur a fastidiosis prolixisque særimoniarum impedimentis: ita ut non superstitiosus super-

fiarum opinionum laqueis ritibusque amplius simus implicati, talium utique, quæ suâ naturâ ad divinam vitam promovendam minime tendant, Christiane Regnum amplificandum in terris. 2. A peccatis, id est, a superbia, ab invidia, ab odio, ab iracundia, a dolore, ab avaritia, & ab omni cupiditate: ita ut hæc libertas nos ducat ad iustitiam, quæ efficacem veritatis persuasionem non potest non præsupponere. Hinc autem mihi videor non male coniecturam fecisse, Christum, Cœlestem nostrum Doctorem, heic loci per phrasin, *ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσεται ὑμᾶς* nihil aliud significasse, quam quod credentes per Veritatem in Verbo Dei sanctificarentur, quemadmodum innuitur Joann. xvii. 17. Ad Libertatis autem hujus Christianæ naturam & partes qui ampliori commentario cupit informari, inspiciat quæso Jo. Calvini institut. Libr. III. cap. 19.

§. 12. Verum enim vero, si quis hisce non suffragetur solutionibus, velim breviusculam Pauli ad Philemonem perlegat Epistolam, agniturus mecum, *ubi rerum testimonia adfunt, non opus esse verbis.* Ex hac enim Epistola lucē meridiana clarius elucescit, Servum Onesimum, quippè qui ab Hero suo Philemone Romam aufugerat clanculum, ibique a Paulo Doctrinæ Evangelicæ fundamentis erat initiatus, proprio postea Domino fuisse remissum, qui (ut ex totius Epistolæ contextu est colligendum) per precēs rogatur humanissime, ut hunc reducem Onesimum non verberibus, pro jure suo, sed amore fraterno, ob fidei communionem, qua Onesimus fungendo in posterum officio suo aptior esset, quam olim, excipiat. Ex quibus evidentissime id efficitur, quod volumus, Oeconomix Novi Fœderis naturam non necessario, ut Deus a nobis colatur, postulare externam, sed tantum Spiritualem Libertatem: ita ut per Religionem Christianam statuum differentix minime sint tollendæ. Digna sunt lectu verba, quæ, ad ultimam versus decimi quinti partem Epistolæ modo citatæ, habet Illustrissimus Hugo Grotius, cujus fama superstes micat ut sidus in Orbe Frudito.

videatur etiam Clarissimus Paulus Voet. *Instit. Lib. 1. tit.*
3. Num. 4.

§. 13. Huic indubitatae veritatis demonstrationi, quam ex Evangelii indole (nisi me omnia fallant) deduximus, si quis adhuc perfractè obloquatur, eo ipso in extremas, nec unquam removendas, difficultates erit necesse ut incurrat. Nam est vel ipsis Catechumenis in propatulo, in Evangelio ipso Spirituale Dei Regnum, desumptâ phrasi ab hujus mundi Regnis, Regibus, ac Dominis, sæpissime ita figurari, ut animarum nostrarum unicus & fidelissimus Pastor Christus Jesus, pro ejusdem Regni Rege Dominoque Gloriosissimo habeatur, qui, multo servitio stipatus, dat jura Subditis suis, quos ipse suo sanguine acquisivit, quique propterea admonentur, ut in memoriam continuo revocent, se pretio esse emtos, ut Deum corpore & spiritu suo glorificent: allusione sic factâ ad jus, quod antiquitus Domini habebant in Servos, quos in proprios usus emerant. Quo jam pacto hæc & similia sensu sano explanabuntur significantissime ac percipientur, si teneatur, secundum Adversariorum hypothesein, servitutis nomen & usum, in se spectatum, Oeconomiae Novi Fœderis naturæ ita adversarium esse, ut Christianum Servum habere non liceret Christianis? Quid, quæso, an omnes illae phrasæ mutuo sumptæ sunt à re non licita, Christianisque interdicta? Præterea, quantæ, quæso, fraudi atque injustitiæ aperta daretur janua? Ut enim alii homines, sic etiam Servi, nomen Christi mentiri facile possunt. Hoc autem eo facerent facilius, si tanti sceleris præmium esset libertas. Quo fieret, ut Domini, hac sæpiuscule circumventi fraude, suo sic privarentur jure, ut multi, rerum suarum maximè studiosi, ab omni convertendorum Servorum cura revocarentur, eidemque se opponerent potius. Quod quam alienum a Piorum voto sit & desiderio, percipimus omnes.

§. 14. Ad hæc omnia, quæ, inde a paragrapho quarto hujus capituli huc usque, in medium protulimus, qui, omni præ-

præjudicio deposito, attenderit, sua sponte mihi assentietur, olim fallaciter orbi Christiano obtrusam fuisse Disputationem sub titulo: *de Mancipiorum Turcicorum manumissione baptismo implicita*. Hanc merito denudatam falsam esse docuit & repudiavit Vir Amplissimus & Clarissimus Christianus Thomasius, in *quæst. promisc. Histor. Philos. Jurid. quæst. octava*.

§. 15. Sed ut tandem hac demonstratione pro nostra sententia, ex Oeconomix Novi Foederis natura derivatâ, supersedeam, in verba Venerabilis Jo. Calvini desinam, quibus Vir ille severæ pietatis, & inclytum inter primos veritatis Evangelicæ Propagatores Membrum, nostrorum Adversariorum opinionem suo jam tempore publice refutavit, cum ait, *Lib. 4. Instit. Cap. 20. De Politica administratione. Num. 1. ad finem: At vero qui inter corpus & animam, inter præsentem hanc fluxamque vitam, & futuram illam æternamque, discernere noverit, neque difficile intelliget Spirituale Christi Regnum & civilem ordinationem, res esse plurimum sepositas. Quum ergo Judaica illa sit vanitas, Christi Regnum sub elementis hujus mundi quærere ac includere: nos magis, quod perspicue Scriptura docet, spirituales esse fructum cogitantes, qui ex Christi beneficio totam hanc libertatem, quæ in ipso nobis promittitur atque offertur, meminerimus intra suos fines continere. Nam quid est, quod ipse idem Apostolus, qui jubet, ut stemus, nec subjiciamur jugo servitutis, alibi sollicitos esse servos de statu suo vetat: nisi quia spiritualis libertas cum politica servitute optime stare potest? In quem etiam sensum accipiendæ sunt istæ ejus sententiæ, in Regno Dei non est Judæus, neque Græcus, non masculus aut femina, non servus aut liber. Item non est Judæus nec Græcus, præputium, circumcisis, Barbarus, Schytha, Servus, Liber. Sed omnia omnibus Christus. Quibus significat nihil referre qua sis apud homines conditione, cujus Gentis legibus vivas, quando in rebus istis minime situm est Christi Regnum.*

§. 16. Feliciter primâ Adversariorum acie sic profligata,

ta, in secundam irruamus. Scilicet, contendunt, nostrâ thesi admissa, temere recedi ab antiquo pariter & recepto Veterum Christianorum more, apud quos manumissio servorum, ut pietatis eximie indicium, fuit celebrata. Potissimum die Paschalis, qua ibant in memoriam resurrectionis gloriosissimæ Salvatoris nostri: ita ut apud Gregorium Nyssenum, qui An. 370 floruit, legatur: *Hoc die nexi solvuntur, debitor dimittitur, servus bono & humano præconio atque edicto Ecclesiæ manumittitur.* Hinc jam concludendum putant Adversarii, tunc temporis intellexisse, ac facto veluti demonstrasse, Christianos Veteres servitutem personalem & libertatem Christianam sibi invicem repugnare. Ad hoc itaque argumentum ut, quam brevissime potero, respondeam, velim pro firmo teneri fundamento, nostram quæstionem, in qua nunc versamur, non esse facti, sed juris: sic ut non inquiramus in id, quod Veteres Christiani, ex singulari & nunquam non laudando benignitatis & clementiæ documento, fecerint, sed tantum in id, quod illis, propter libertatem Christianam, necessario fuerit faciendum; quodque, ut observent & semper & sedulo, omnibus omnium temporum Christianis incumbat. Ad posterius vero dum Adversarii nostri servorum manumissionem referant, paucis erit videndum, a quonam Auctore, quo tempore, qua denique occasione, hoc genus manumissionis fuerit institutum inter Christianos; nec non in quantum eosdem illa obligaverit: ut inde perspicuum fiat, quam insulse ex hoc instituto contra nostram Thesin afferatur argumentum.

§. 17. Servorum autem in Ecclesia manumittendorum moris Auctorem fuisse Constantinum Magnum testantur Scriptores Historiæ Ecclesiasticæ. Sozomenus enim *Lib. 1. Cap. 9.* ait: *Atque mihi in hunc sermonem ingresso operæ pretium videtur, eas quoque leges hoc loco recensere, quæ ad libertatem eorum, qui sunt in Ecclesiis libertate donati, constituta sunt.* Nam cum partim præ exquisita quadam legum

observatione, partim præ possessoribus, qui inviti eos dimiserunt, permagna esset difficultas in majore libertate acquirenda, quam Romani civitate donari appellant: tres tulit leges, quibus decrevit, ut omnes, qui in Ecclesiis essent testimonio Sacerdotum libertate donati, in Rempublicam Romanam adscriberentur. Hujus pii instituti satis clara etiam nostra ætate extant indicia: quippe consuetudo adhuc tenetur, ut leges de eo sancitæ, in principio Tabularum de manumissionibus scribantur. Atque hæc sunt leges a Constantino promulgatæ: qui quidem omnem curam & cogitationem ad Christianam Religionem ornandam contulit. Et apud Nicephorum Callistum, Lib. 7. Cap. 46. hæc de eo leguntur verba: Libertatem quoque Ecclesiæ, lege latâ, concessit, & ut libertate Sacerdotibus testibus donati Civium Romanorum numero adscriberentur. Quæ omnia tempus quoque ipsum, ad hunc usque diem, consuetudine probata plurimorum annorum prævalente, confirmat. Atque ille quidem magno studio leges ejusmodi condidit, rebus autem ipsis cultum divinum sedulo propagavit.

His postremo succinit Historia Ecclesiastica, quam Tripartitam vocant, Lib. 1. Cap. 9. Cum, propter subtilitatem Legum, etiam inviti possessores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis, quam civilitatem Romanam vocant, tres tulit leges, decernens omnes in Ecclesiis manumissos sub testimonio sacerdotum, per hanc piam adinventionem, Romana civilitate frui, cujus indicium præsens etiam tempus servat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hæc sane studens in omnibus honorare religionem. Confirmatum & hoc in lege prima & secunda, Cod. de his, qui in Ecclesia manum. Lex enim prior sic se habet: Jam dudum placuit, ut in Ecclesia Catholica libertatem Domini suis Famulis præstare possint, si sub adpectu plebis, assistentibus Christianorum Antistitibus, id faciant: ut, propter facti memoriam, vice actorum interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi vice Testium signent. Unde a vobis quoque ipsis non immerito dandæ & relinquendæ sunt libertates, quo quisque vestrum pacto voluerit, dum-

modo vestrae voluntatis evidens appareat testimonium. Posterior vero Lex sic sonat: *Qui ex religiosa mente in Ecclesiae gremio Servis suis meritam concesserint libertatem, eandem eo jure donasse v. deantur, quo Civitas Romana solemnitatibus decursis, dari consuevit. Sed hoc duntaxat his, qui sub adpectu Antistitum dederint, placuit relaxari: & quæ sequuntur.* Verum equidem est, quod ista primæ Legis verba, *Fam dudum placuit*, ab Auctoribus supra adductis discrepare videantur, quominus Constantinum pro primo manumissionis in Ecclesia Auctore habeamus. Sed hanc discrepantiam & dubitationem non Infimorum Subselliorum in Choro Jurisperitorum Viros, quorum ingenia ad hæc verba sese exercuerunt, dupliciter sustulisse video. Quom enim animadvertant, Constantinum, antequam memoratas daret Leges, aut consultum per Epistolam respondisse, id fieri licere, aut illum de re præsentis tres leges tulisse, quemadmodum ex Sozomeno paulo ante audivimus. Unde concludunt, harum Legum primam temporis injuriâ intercidisse. Quomocunque autem hæc res se habeat, id, quantum equidem scio, apertissime constat, neminem hujus constitutionis atque consuetudinis ante Constantini ex Ethnicisino ad puriora Sacra conversionem meminisse, sed demum inter annum a Christo nato cccxii. & annum cccxvi. hoc genus manumissionis inter Christianos invaluisse. Quæ cum ita sint, jure meo ex Adversariis quæro, cur tanto intervallo ab Apostolorum primorumque Christianorum ætate, qua procul dubio haud minor pietas cum charitate erat conjuncta, hæc consuetudo demum fuerit introducta? An quia sæculum prius almæ libertatis Christianæ dulcedinem ac fructum non perceperit? An vero quia tunc temporis in Ecclesiae gremio non fuerint Servi? Utrumque hoc si quis statueret, non modo suam ignorantiam proderet, sed & in veritates clarissimas, quas antea demonstravimus, irritò conatu involaret.

§. 18. *Occasionem vero, qua Servos manumitti in Ec-*

clesia jussit Constantinus, si quis e civitatis Scriptoribus diligentius secum consideret, persentiscet, hoc genus manumissionis commendatum fuisse Ecclesiasticis non tam ad libertatem Evangelicam tuendam, quam quidem ad eorum auctoritatem, etiam in rebus humanis, augendam. Scilicet, Christianorum Vexatoribus partim inhibitis, partim verò morte deletis, cum lætior Ecclesiæ adspectus simul & uberrima pax ubicunque locorum præberetur, Imperatori laudatò, ex amore & reverentia erga Religionis Professores, placuit, ut jus manumittendi (quod, ut omnibus Gentibus, ita & Christianis, quos plusquam Gentiles mansuetiores esse oportet, suadebat humanitas) esset penes Episcopos: quorum scilicet sententiæ firmiter & potentiori, quam Judicium Sæcularium, major fides sit habenda, Senferat enim Constantinus, ut Sozomeni verbis utar, præ exquisita quadam legum observatione permagnam fuisse difficultatem in majore libertate acquirenda. Nimirum, censu durante, cui modus manumittendi in Ecclesia successit, quem ideo præstantes Jurisconsulti in Lege Secunda denotari per *Solemnitates decursas* opinantur, moris erat Romæ, ut Servi, jussu suorum Dominorum inter Cives Romanos censum professi, libertatem consequerentur.

§. 19. Hæ Constantini Leges nequiquam singulos obligaverunt Christianos, ut omnes suos Servos sive Gentiles, sive Christianos, velint, nolint, e manu mitterent (quasi vero Servitus cum Libertate Evangelica pugnare tum demum innotuisset) sed agunt duntaxat de iis, quos, si bene meriti essent, libertate ex arbitrio donare possent. Eodem modo, quo Veteres cum Servis fidelibus olim egerant, secundum illud Terentianum, in *And. Act. 1. Scen. 1.*

Feci e Servo ut esses Libertus mihi,

Propterea quod serviebas liberaliter.

Hoc autem ut credamus, D. Augustini Sermonis Quinti verba, inde a pag. 60--63. addit. a Jacobo Sirmondo, Paris. nobis persuadent: *Servum tuum manumittendum ducis in Ecclesiã.*

ſim. Fit. Silentium. Libellus tuus recipitur, aut fit deſiderii tui proſecutio. Dicis te Servum tuum manumittere, quod tibi in omnibus ſervaverit fidem.

§. 20. Hoc eo magis affirmo, quia ævo, ſuperſtitionibus ut ut pleniffimo, Marcuſſi Monachi (quem circa annum Chriſti ſexcentefimum ſexageſimum floruiſſe in Francia demonſtrant Notæ Bignonianæ ad ejuſdem Formularum Librum primum) non ſolum Conſtantine pro manumiffionis in Eccleſia Auctore fuit habitus, verum etiam quia erat penes Dominos ex arbitrio proprio ſuis, quos manumittebant, Servis quacumque libertatis donationis conditionem præſcribere. Scribit enim Marcuſſus. *Lib. 2. Formularum, capit. 33. Dilecto ſuo illo aut illa ille, pro reſpectu fidei ac Servitii tui, quam mihi famularis, pro remiſſione peccatorum meorum, te ab omni vinculo Servitutis abſolvo: ea tamen conditione ut, dum advixero, mihi deſervias, poſt obitum vero meum, ſi mihi ſuperſtes fueris, ſis Ingenuus: & quæ ſequuntur.* Huc accedit denique, quod hoc ſæculo Servorum venditio eſſet in uſu: uti patet ex Formulis Bignonianis. quæ Marcuſſo adſcribendæ eſſe videntur. Capitulo enim ſecundo legimus: *Domino Magnifico Fratri illi Emptori, ego in Dei nomine ille venditor. Conſtat me non imaginario jure, nec nullo cogentis imperio, ſed proprio voluntatis meæ arbitrio tibi vendere, quod ita & vendidi, a die præſente, vernaculum juris mei nomine illum, & ſic deinceps.* Quæ cum ita ſint, clariffimum in modum eſfulgeſcit, quam male credatur, manumiffionem Servorum in Eccleſia olim introductam fuiſſe ad ſervitutem, propter libertatem Euangelicam, e toto Orbe Chriſtiano, & quaquaverſum propagarentur dogmata ſalutaria, funditus extirpandam: ſic ut omnes ubique Chriſtiani, etiam noſtro nunc tempore, ad eundem conſervandum morem eſſemus adſtricti.

§. 21. Sed forſitan, ſecundum illud Poëtæ effatum, *quondam etiam victis redit in præcordia virtus*, contra nos inſurgent Adverſarii, dicentque, etiamſi cedamus demonſtratio-

ni præcedenti, tamen contendimus, ex citato Marculfo, non paucos antiquitus Christianos, ut pium non tantum, verum etiam ut meritum quid considerasse, si quis Servum Servamque suam a servitutis jugo solveret: adeo ut quod quondam Deo placuisse docetur, maxime semper debeamus curare.

Non equidem diffitemur, multos inter Veteres Christianos, & præsertim Francos, in hanc opinionem fuisse deductos a quibusdam Ecclesiasticis, quibus jus manumittendi, juxta Constantini institutum, erat commendatum: sed eandem nullo pacto dubitamus vanam & superstitiosam pronunciare. Nam præterquam quod hujus opinionis, ut receptæ apud ante citatos Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores, nulla mentio profert, ex ipsis illis Formulæ, quibus, hoc Marculfi sæculo, Servorum manumissio peragebatur, quam longe hæc opinio a veritatibus divinis recedat, dijudicent illi, quibus erectiora dedit Deus ingenia, quique a Cælesti nostro Doctore didicerunt, licitum non esse nobis, ut Dei legis graviora præcepta, judicium, & misericordiam, ac fidem, linquamus, ut traditionibus hominum adhæreamus. Quod ut vel in ipsos Adversariorum oculos incurrat, tria tantum loca ex ipso Marculfo adducam. Sed risum teneatis, Amici! Scilicet *Lib. 2. Capitul. 32.* legimus: *Qui debitum sibi nexum relaxat Servitium, mercedem in futurum apud Dominum sibi retribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille & Conjux mea illa pro remedium animæ nostræ, vel retributione æterna, te illo ex familia nostra a præsentie die ab omni vinculo Servitutis absolvimus &c.* Ibidem infra *Capitul. 34.* Si aliquos ex Servientibus nostris a jugo Servitutis absolvimus, mercedem in futurum nobis ex hoc retribuere confidimus. Igitur ego ille, propter nomen Domini & retributione æterna te illum ab omni vinculo Servitutis libero, ita ut ab hac die vitam ducas ingenuam, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, & nulli heredum ac probæredum meorum vel cuicumque Servitium impendas, nisi sub integra ingenuitate defensione, cui te ex meis hære-

ibus elegeris habere debeas, & oblata mea, ubi meum requiescit corpusculum, vel luminaria annis singulis debeas procurare, & sic porro. Denique in ejus Appendice Capitul. 13. hæc prostant verba: Dum Omnipotens Deus nobis concedit in hoc seculo sanum corpus habere, oportet nobis pro salute animæ nostræ frequentius cogitare debere, ut aliquantulum de peccatis nostris minuare mereamus. Itaque ego ille in Dei nomine pro animæ meæ remedium, vel pro meis peccatis minuendis, ut in futurum Dominus veniam mihi præstare dignetur, Servum juris mei nomine illum relaxavi ingenuum: & quæ subnectuntur.

§. 22. Sed, ne proposito longior sim, progrediar, ut demonstrarem, illos, inscitia magis, quam firmo fundamento, argumentari, quotquot id agunt, ut sibi aliisque in animum inducant, Servitutem, sensu strictissimo sumendam, ideo inter Belgas amplius non obtinere, quandoquidem leges simul & fundamenta Evangelii eidem resistere itaunt. Quod enim quilibet Civis & Accola hîc libertate plenissima gaudeat, secundum harum Regionum Comitum & Regum privilegia, id adscribendum politicis rationibus nemo, nisi Belgicarum rerum ignarissimus, negare poterit. Nam & ante, & post Belgium Reformationis luce salutifera collustratum, hîc Servitus erat res notissima: ut testantur non modo Antiqui, verum & Recentiores Jurisperiti, qui in suis Operibus aliquam Belgii Provinciarum mentionem fecerunt.

§. 23. Certe Clarissimus Jurisconsultus Petrus Gudelinus in suis Commentariis de Jure Novissimo, lib. 1. cap. 4. De iis quæ jure novissimo circa servorum conditionem introducta sunt pag. 56. ad finem, dicit: fuisse autem olim, tam hîc, quam alibi, apud Christianos durissimum Mancipiorum atque Vernarum usum, ac etiam Ecclesias possedisse, ex monumentis constat, donec crescente paulatim charitate Christiana, quæ plurimos ad manumittendum suadebat, tandem prorsus Servi fere ubique esse desierunt, ut notavit Joannes Molanus de Canonicis, Lib. Tert. Ex quo tempore id acciderit, non scitur exacte: plane circiter

annum Christi millesimum ducentessimum adhuc servos in Italia & Germania fuisse, Rescripta Pontificum in Decretalibus, sub Tit. de Servis non ordinandis, & Tit. de Conjugio Servorum, indicant. Ad hæc refert idem Molanus, Libro nunc allegato, Ecclesiam Divi Petri Oppidi Lovaniensis instrumentum habere manumissionis cujusdam, in ea Ecclesia factæ, anno millesimo ducentesimo quinquagesimo: ut probabile sit a trecentis duntaxat annis, aut paulo amplius, possessiones Servorum exulare in Belgio nostro, & plerumque aliorum locorum cæpiisse. Attamen retentus est, in hodiernum usque diem, Servorum eorumque vendendorum usus, tum in Lusitania, tum in aliis Hispaniæ partibus, & nonnullis aliis ditionibus, quæ Turcis sunt vicinæ — ac mos ibi est Servos permanere, quamvis religionem Mahumetis ejuraverint, & Christianam imbuantur. Quod absurdum videri non debet, cum sententia sit approbata Servitutem personarum & dominicam potestatem Legi Divinæ non adversari.

Ne quis autem adversæ sententiæ Patronus arma, quibus nos confundat, censeat sibi abscondita esse sub istis verbis: donec, crescente paulatim charitate Christiana, quæ plurimos ad manumittendum suadebat, tandem prorsus Servi fere ubique esse desierunt, illi omnem occasionem vitium resumendarum adimam. Scilicet, concedimus quidem facile, charitatem Christianam non solum non permisisse, ut Christiani in suos Servos sævirent, sed procedente etiam tempore potuisse ansam præbere, ut status servilis funditus fuerit remotus: atque ita cuivis Christiano semper licitum esse, si velit, Servum suum manumittere. Verum denegamus, id ex aliquo Evangelii expresso mandato proficisci.

Gudehno addatur Paulus Christianæus, apud quem *Decis. Curie Belgicæ, Volum. 4. Decis. 8°. Num. 2, 3.* eadem ferme reperiuntur verba. Ampl. Ulr. Huberus, Servitutis inter Christianos sublationem ad seriora tempora referens, ait, in *Prælectionibus ad Tit. Instit. de Jure Person. §. 6.* Sed ab hoc tempore, id est A. Christi 1212. aut non multo secus, Christiani se mutuo in Servitium redigere desierunt.

Hu-

Hugo Grotius etiam, in *Introductione ad jus Hollandicum, idiomate Belgico conscripta*, fatetur, ante trecentos annos, Servorum usum demum fuisse sublatum in Belgio.

§. 24. Si quis autem quærat, quaenam illa causa proprie & ratio fuerit, cur Servitutis nomen, nec non & usus, in Belgio penitus desierit, velim audiat, quæ habet Clar. Paulus Voet. *Institut.* Lib. 1. tit. 3. Num. 4. ubi dicit: *Provincia vero Belgii Fœderati, in tantum à jure Servitutis abhorrent, postquam sese in libertatem jure & armis receperunt, ut si qui aliunde Servi ad nos transverint, vel limites nostri territorii, fuerint ingressi, eo ipso libertatem consequantur. Ut multo magis ipsi in Belgio Fœderato in tuto sint collocati, qui se intra nostram ditionem, tanquam intra tutelam & protectionem, receperunt, nec suis, a quibus profugerunt, exhibeantur.* Ex quibus omnibus satis superque cuiuslibet est manifestum, non tam Euangelii Legibus vel Fundamentis, quam Politicis Rationibus, esse adscribendum, quod omnis Servus, qui aliunde huc defertur, libertate plenissima in Belgio fruatur.

§. 25. Conclusio nostra quam firmo nitatur fundamento, vel inde colligitur, quod, sententiâ Adversariorum de Belgio nostro admittâ, esset ostendendum, quomodo, libertate Euangelii fartâ tectâ, in multis alijs Christianorum Rebus publicis, in quibus omnes Christianismus, diversis licet sententiis, diversoque modo, profitentur, non solum remanserint vestigia quædam Servitutis pristinae, verum etiam, quod magis, emtio & venditio Servorum. Nam modo allegatus P. Voet, loco citato, cum aliam Testium Graviorum agmine, affirmat, nihilominus remanserunt vestigia quædam pristinae servitutis, in Germania, Polonia, Moscovia, Transylvania, Borussia, etiam in Tetrarchia Zurphaniensi & Velavica. Et paulo post: in Angliæ Regno durâ sublatâ Servitute, nonnullæ gleba adscribuntur, alii ad tempus, pactione constituta, Servorum instar serviunt, apprentices appellati. De emtione autem & venditione Servorum, pecudum in morem, videlicet, quæ de Lu-

litans habentur apud Jo. Bodinum, *Lib. 1. de Republ. cap. 5.*

§. 26. Neque Viri quidem Doctissimi, qui de Rebuspublicis optime sunt meriti, optare dubitarunt, ut Servitus personalis, quæ nostri temporibus inter Christianos plurimos, aut fere, aut penitus, sublata est, restitueretur (ita tamen, ut Domini clementiæ Christianæ studerent, non ferociæ) utpote quæ Rebuspublicis esset utilissima. Nam tam certum est, quam quod certissimum, e Servitutis usu abrogato multa, nec facile dinumeranda, emanare incommoda. Huc tendunt verba Amplissimi & Aestumatissimi Busbequii, cum ait, *Epistol. Turcica 3 pag. 160, 161 edit. Lugd. Bat. 1633. At nescio, an optime rebus nostris consuluit, qui servitum primus sustulit. Si justa, ac elemens, & qualem Leges Romane præscribunt, servitus præsertim publica maneret, non tot fortasse crucibus, neque tot patibulis opus esset, ad coercendos, quibus, præter vitam & libertatem, nihil est, quos egestas ad quodvis audendum scelus impellit. Libertas sine re non semper suadet honesta. Non omnium ingenia inopem ferunt libertatem, nec omnes ita nati sunt, ut se regere, & suo arbitrio recte uti sciant; melioris ductu atque imperio, tanquam adminiculo, opus habent; nullum aliqui peccandi finem facturi: ut sunt quædam bestię, quarum ferocitas semper metuenda sit, nisi vinculis coercerentur. Hic quidem mens imbecillior autoritate herili gubernatur: Herus Servi labore vivit. Turcæ maxima, qua publice, qua privatim, e Servitio emolumenta capiunt; rem familiarem Servorum operis præclare tumentur; ideoque proverbio negant eum pauperem videri, cui vel unicus Servus sit. Sed & publice si quid molendum, transferendum, eruderandum, aut minuendum sit, id Servorum operâ & assiduitate consequuntur. Nos operum antiquorum magnificentiam nusquam assuevimus. Quid enim? Manibus destituimur, hoc est Servorum auxilio. Ut doceam, quantum instrumentum Servorum doctrina & literæ fuerint Veteribus, ad omnem scientiam adipiscendam. Potgiesserus vero, Magporum Virorum nixus suffragiis ac testimoniis, &*

præ-

præsertim Busbequii, in *Prolegom. de Statu Servorum*, parag. 33, 34, & 35. generatim evincit non modo, magnas ex servitute personali, præ mercenaria, utilitates in genus humanum redundare: verum & speciatim disputat de coluvie hominum mendicantium ac otiosorum, qui divagando suorum Concivium vel aliorum Hominum alimenta devorant, & vires debilitant, cui malo obveniretur, si adhucdum Servitus vigeret plenissima inter omnes Christianos.

§. 27. Ex omnibus itaque ante dictis (ne sim infinitus) etiamsi omne horum Scriptorum Doctissimorum verbum nullo modo faciam meum, de rei tamen summa & capitatis, opinor, tutò concludo, *Libertati Christianæ Servitutum* (quippe quæ hîc vel ex aliquo benignitatis & clementiæ sensu, vel ex politicis rationibus, non vero ex Lege Divina, est abrogata) nulla ex parte adversari *Libertati Christianæ*. Unde sua sane sponte fluit, eam impedimento non esse, quominus *Euangelium* propagetur in iis *Christianorum* *Coloniis*, ubi *Servitus*, in hunc usque diem, usu venit. Hac enim ratione quoddam amicissimum Deoque graüissimum Regnum erigi poterit & debet Dominos inter & Servos, Sacris Melioribus edoctos: uti Philemoni commendat Paulus, *vs. 16*. Nimirum sic demum Servi erunt ad suorum Dominorum nutum quam paratissimi, secundum illud (a): *Servi, obedite iis, qui Domini sunt secundum carnem, cum timore ac tremore, cum simplicitate cordis vestri, tanquam Christo*. Sicque alterum illud altas aget radices in animos Dominorum, quotquot Hominem Christianum non exuerunt: (b) & vos, Domini, eadem facite erga illos, remittentes minas: scientes quod & vester ipsorum Dominus est in Cælis, nec personæ respectus est apud illum. Rationes autem ut & modos, quibus initis & observatis, hoc Regnum felicibus auspiciis queat fundari & confirmari, indicavit Vir Eruditissimus, de me, si quis

(a) Ephes. 6: 5—8.

(b) *vs. 9.*

a 1169893

44 DISSERTATIO POLITICO-THEOLOGICA.

unquam, optime meritis, Henricus Velse, Hagienſis Eccleſiæ Venerandus maxime Paſtor; in Præfatione Hiſtorica præfixa Libro, qui inſcribitur: **Paukeurige Verigten no-pens de grondveſting des Chriſtendoms onder de Hei-denen op de Kuſt van Cheromandel en Malabaar / door de Deenſche Miſſionariſſen op Tranquebar.** Hic autem Theologus ille Incomparabilis, *parag.* 46, 47. quorundam hominum dubitationibus, quibus ſunt ſolliciti, num Dogmata Euangelica ſervis tradi poſſint ſine detrimento, recensitis & refutatis, *parag.* 48 — 53. media, hoc religionis opus promotura & inſervitura, ordine concinno digeſſit.

T A N T U M.

A N N E X A.

- I. *Ideam Dei nobis innatam eſſe, firmiſſime tenemus.*
- II. *Pluralitas Deorum cum ſana mente non poteſt ſtatuī.*
- III. *Prima nobis veritas, tum ad Dei, tum ad noſtri exiſtentiam naturali lumine demonſtrandam, eſt aureum illud, Cogito, ergo ſum.*
- IV. *Polygamia ſimultanea in legem naturalem veritateſque divinas incurrit.*
- V. *Deus naturā ſuā eſt incorporeus non tantum, ſed & corpore non veſtitus.*
- VI. *Theologia Naturalis ad ſalutem non ſufficit.*
- VII. *Codex Divinus nec aliquo caſu ſcriptus eſt, nec ab auctoritate Eccleſiæ pendet.*
- VIII. *Dei æternitas excludit non tantum omne initium ac finem, ſed etiam omnem temporum ſucceſſionem.*
- IX. *Actus Juſtificandi non eſt confundendus cum Sanctificatione.*
- X. *Non datur duplex Independens Principium.*
- XI. *Deus neque fallere poteſt, neque falli.*

F I N I S.